

Tretji izobraževalni dan programa Zora

Urška Ivanuš, Maja Primic Žakelj

Sodelavci Programa in registra Zora iz Onkološkega inštituta Ljubljana smo 20. aprila 2012, v sodelovanju z Ministrstvom za zdravje RS, na Brdu pri Kranju organizirali že 3. izobraževalni dan programa Zora. Letošnje srečanje je bilo posvečeno spominu na prof. dr. Marjetko Uršič Vrščaj, ki je z veliko zavzetostjo in predanostjo sodelovala pri Zori od njenih začetkov v devetdesetih letih, pa vse do nenadne smrti mesec dni pred dogodkom. Skoraj 400 udeležencev se je poklonilo njenemu spominu z minuto molka in z zavestjo, da se je poslovila sodelavka, katere življenjsko delo je pustilo neizbrisen pečat programu Zora. Njeno zadnje delo so bile Smernice za obravnavo bolnic z rakom materničnega vratu v Sloveniji, ki jih je pripravljala s sodelavci ginekologi, radioterapevti, onkologi in epidemiologi iz vse Slovenije. Delovna skupina pod vodstvom prof. Vrščajeve je delo zaključila tik pred njeno smrtjo in osnutek smernic je bil prvič predstavljen širši javnosti prav na 3. izobraževalnem dnevu programa Zora.

Mojca Gobec, generalna direktorica Direktorata za javno zdravje Ministrstva za zdravje RS, je v pozdravnem nagovoru predstavila uspehe programa Zora. Kot pomemben element je prepoznala napore, ki jih vsi sodelavci programa Zora vsakodnevno vlagamo v kakovosten potek in neprestano izboljševanje programa. Prav to je nedvomno pomembno prispevalo k zmanjšanju incidence raka materničnega vratu (RMV) od uvedbe programa za dobro tretjino. Zahvalila se je ginekološkemu timom, ki na preglede vestno in v skladu s pravili vabijo opredeljene ženske in zagotavljajo ciljno, tj. 70-odstotno pregledanost ciljne populacije. Kot enega izmed pomembnih izzivov programa je izpostavila neodzivnice, saj se v tej manjši skupini žensk, ki ne hodijo na redne presejalne preglede, pojavlja vse več raka materničnega vratu, v zadnjih letih več kot polovica vseh novih primerov. Prav tako je pohvalila citopatologe in presejalce, ki so v teh letih ogromno naredili na področju zagotavljanja kakovosti citološke diagnostike, saj se incidenca RMV pričakovano in vztrajno manjša pri tisti skupini žensk, ki se redno udeležujejo presejalnih pregledov, in to navkljub postopnemu manjšanju celokupnega števila presejalnih pregledov, deleža patoloških izvidov presejalnih brisov in posledično tudi števila invazivnih posegov na materničnem vratu. Področje citopatologije ima v programu Zora najbolj dodelan sistem za zagotavljanje in nadzor kakovosti. Elementi tega sistema so enotna citološka napotnica in izvid s poenoteno terminologijo, centralna registracija podatkov v Registru Zora, standardi in navodila za delo v citoloških laboratorijih, vsakoletna revizija brisov materničnega vratu žensk, ki so na novo zbolele za RMV, in redna, sistematična izobraževanja. Uvedba teh elementov je nujna tudi na drugih področjih delovanja programa Zora, kot sta npr. kolposkopija in histopatologija, katerih kakovost postaja z uvedbo triažnega testa HPV v obravnavo žensk s predrakavimi spremembami ključna za preprečevanje prekomerne invazivne diagnostike in zdravljenja RMV. Generalna direktorica Direktorata za javno zdravje je udeležencem tudi sporočila, da se na ministrstvu

zavedajo, da postaja obravnavna žensk s predrakavimi spremembami materničnega vratu z leti čedalje bolj celostna in multidisciplinarna, uvedba novih, standardiziranih obrazcev ter postopkov pa prinaša dodatne administrativne obremenitve zdravstvenih delavcev in sodelavcev. Zato je za kakovostno delo čedalje pomembnejša kakovostna komunikacija med izvajalci programa, ki omogoča po eni strani čim hitrejši in čim bolj popoln prenos informacij o posamezni ženski med vsemi, ki sodelujejo v njeni celostni obravnavi, po drugi strani pa čim manjšo dodatno administrativno obremenitev. Na ministrstvu si zato prizadevajo, da bi čim prej vzpostavili enoten zdravstveni informacijski sistem Državnega programa Zora, ki bo izvajalcem programa omogočal neposreden in varen dostop do potrebnih podatkov, pa tudi neposreden vnos izvidov. Z e-Zoro bodo podatki hitro dostopni vsem tistim izvajalcem, ki te podatke potrebujejo, bodisi za strokovno pravilne odločitve o diagnozi in optimalen postopek nadaljnje obravnave posamezne ženske, bodisi za spremljanje in optimizacijo kakovosti ter učinkovitosti presejalnega programa. Udeležence sta v nagovoru s spodbudnimi besedami pozdravila tudi Samo Fakin, generalni direktor Zavoda za zdravstveno zavarovanje RS, in Šrdjan Novaković, pomočnik strokovnega direktorja za raziskovanje in izobraževanje na Onkološkem inštitutu Ljubljana.

Maja Primic Žakelj, vodja Državnega programa (DP) Zora, je udeležencem v uvodnem predavanju predstavila najpomembnejše novosti v DP Zora v letu 2011, in sicer: Navodila za citološke izvide brisov materničnega vratu - klasifikacija po Bethesda (Slika 1); novo citološko napotnico z izvidom, ki v celoti upošteva klasifikacijo po Bethesda; posodobljene Smernice za celostno obravnavo žensk s predrakavimi spremembami materničnega vratu (Slika 2); napotnico za triažni test HPV z dodanima novima indikacijama za uporabo testa v sledenju žensk po konizaciji in po presejalnem izvidu atipične žlezne celice, neopredeljene; Navodila ginekologom za delo v programu Zora (Slika 3) in posodobljeno informativno knjižico programa Zora za ženske (Slika 4). V nadaljevanju je predstavila nekatere kazalnike, s katerimi merimo uspehe programa. Pregledanost ciljne populacije programa v treh letih ponovno presega ciljno vrednost 70 odstotkov, 5-letna pregledanost pa presega 80 odstotkov. Pregledanost je še vedno premajhna v starostni skupini od 50 do 64 let in v podravske, notranjsko-kraške in obalno-kraške statistični regiji. Od vseh žensk, ki so zbolele za RMV v letih 2008–2009 in 2010–2011, se jih več kot polovica (54,7 in 60,8 %) ni udeleževala pregledov v priporočenih intervalih. Pri ženskah brez presejalnega izvida v DP Zora je bila bolezen najpogosteje odkrita v razširjeni obliki (FIGO II+ pri 75,3 in 80,2 % neodzivnic). Pri ženskah, ki so se redno udeleževale presejalnih pregledov, je bila bolezen najpogosteje odkrita v mikroinvazivni (FIGO Ia pri 42,2 in 50,5 % odzivnic) ali omejeni obliki (FIGO Ib pri 43,0 in 36,2 % odzivnic).

Slika 1. Navodila za citološke izvide brisov materničnega vratu - klasifikacija po Bethesda, Onkološki inštitut Ljubljana, 2011.

Slika 3. Navodila ginekologom za delo v programu Zora, Onkološki inštitut Ljubljana, 2011.

Slika 2. Smernice za celostno obravnavo žensk s predrakavimi spremembami materničnega vratu, Onkološki inštitut Ljubljana, 2011.

Slika 4. Informativna knjižica programa Zora za ženske, Onkološki inštitut Ljubljana, 2011.

Tudi na letošnjem izobraževalnem dnevu smo gostili priznana strokovnjaka iz tujine. Patolog Sigurd Lax iz Avstrije je udeležencem predstavil sodobne izzive v presejanju za RMV z vidika histopatološke diagnostike: (1) pomanjkanje podatkov o tem, koliko histološko potrjenih cervikalnih intraepitelijskih neoplazij (CIN) napreduje v RMV in koliko jih spontano izzveni brez zdravljenja, (2) slaba ponovljivost rezultatov pri histopatološki diagnozi CIN 2, celo med izkušenimi patologi, (3) težave pri ločevanju med CIN 1 in reaktivnimi spremembami ter CIN 3 in metaplastičnimi spremembami. Poudaril je pomen sodobnih biomarkerjev v diagnostiki zapletenih primerov in opozoril, da njihova uporaba v presejalnih programih še ni povsem jasna. V nadaljevanju je Margareta Strojman Fležar udeležencem predstavila klinični pomen biomarkerja P16 s sporočilom, da ga lahko uporabimo kot dodatno imunohistokemično metodo (največkrat v kombinaciji s Ki-67) v rutinski preiskavi diagnostično težavnih biopsijskih vzorcev materničnega vratu. Podobno kot v histopatologiji se s problemi pri ocenjevanju vzorcev soočajo tudi citopatologi. Alenka Repše Fokter je udeležencem predstavila dileme v citološki diagnostiki atrofičnih brisov, ki predstavljajo eno najzahtevnejših področij ginekološke patologije in poudarila pomen multidisciplinarnega pristopa pri diagnostično zahtevnih primerih.

Adenokarcinom ali žlezni rak materničnega vratu predstavlja izziv v dobro organiziranih presejalnih programih po vsem svetu. Ženske, ki zbolijo za adenokarcinomom, so v povprečju mlajše kot ženske, ki zbolijo za ploščatoceličnim karcinomom. Ker predrakave žlezne spremembe vzniknejo v kanalu materničnega vratu, jih je s preventivnimi brisi materničnega vratu mogoče odkriti manj kot ploščatoceličnih, zato se delež adenokarcinomov med vsemi novimi primeri RMV v državah z dobro organiziranimi presejalnimi programi praviloma večja. Tako je tudi v Sloveniji, kjer adenokarcinom v zadnjih letih predstavlja 15 do 20 odstotkov vseh novih primerov RMV. Epidemiološke podatke adenokarcinoma materničnega vratu v svetu in v Sloveniji ter izzive citološke in histopatološke diagnostike na tem področju je udeležencem predstavila Vivijana Snoj. Tatjana Kodrič je predstavila značilnosti žleznih sprememb materničnega vratu v kolposkopski diagnostiki. Špela Smrko je nadaljevala temo s predavanjem o celoviti obravnavi žensk z žleznimi spremembami materničnega vratu in poudarila pomen kakovostne kolposkopske diagnostike za pravočasno odkrivanje teh sprememb v vsakodnevni praksi. Branko Cvjetičanin pa je sklop predavanj zaključil s predstavitvijo sodobnih načinov zdravljenja predrakavih in rakavih sprememb materničnega vratu ter problemov in rešitev pri nosečnicah, ki so bile v preteklosti zdravljene zaradi CIN ali začetnega RMV.

Ob izdaji več prenovljenih navodil in smernic v letu 2011 ter ob uvedbi nove metode v spremljanje žensk s patološkimi spremembami na materničnem vratu v DP Zora, je Tadeja Štrumbelj udeležencem predstavila tehniko odvzema brisa za citološki pregled in test HPV. V nadaljevanju je Urška Ivanuš predstavila izbrane kazalnike, s katerimi spremljamo kakovost dela ginekologov in laboratorijev pri triažnem testu HPV. Prvi rezultati kažejo, da je analiza testov HPV pričakovano objektivna metoda, z majhno variabilnostjo v rezultatih med obema laboratorijema, in da tako ginekologi kot slovenske ženske triažni test HPV dobro sprejemajo, vendar ga vsi še ne uporabljajo v enaki meri. Zato je smiselno še naprej vlagati napore tako v zagotavljanje in nadzor kakovosti izvajanja tria-

žnega testiranja HPV na vseh ravneh, kot tudi v izobraževanje strokovne in laične javnosti o pomenu ter koristih tega testa.

Kljub vsem sodobnim pristopom v diagnostiki in zdravljenju predrakavih ter rakavih sprememb materničnega vratu pa smo nemočni, če se ženske ne odzivajo na vabila na preventivne in kontrolne preglede. Urška Gašper Oblak, Renata Toff Jovan in Olga Kambič so zato predstavile probleme, s katerimi se pri vsakodnevnem delu soočajo ob vabljenju žensk na preglede. Predstavile so tudi novost, in sicer osnutek enotnega vabila za vabljenje na kontrolne preglede ter dopolnitev navodil za vabljenje, ki so jih pripravile v sodelovanju s kolegi ginekologi in osebjem Registra Zora na Onkološkem inštitutu Ljubljana. Ker je delo, ki ga opravlja osebje Registra Zora, ponavadi skrito očem drugih sodelavcev programa, a vendar zelo pomembno, tako za nemoteno delovanje programa kot zagotavljanje njegove kakovosti, je Mojca Florjančič udeležencem letošnjega srečanja predstavila delo medicinske sestre v Registru Zora.

Podobno kot lani smo tudi letos izobraževalni dan končali z anonimno anketo, ki je ponovno pokazala, da je srečanje med sodelavci programa Zora zelo dobro sprejeto. Udeleženci ocenjujejo, da so informacije pomembne za njihovo vsakdanje delo in bi izobraževanje priporočali tudi svojim kolegom. Nekateri so podali predloge za vsebino predavanj na naslednjem srečanju, ki jih bomo skušali čim bolj upoštevati. Vsi skupaj si želimo predvsem večje udeležbe v zadnjem sklopu srečanja, kjer ginekologi, citopatologi in histopatologi ter presejalci udeležencem predstavijo zapletene primere, s katerimi so se soočili v praksi. Primeri so poučni in zanimivi, a priprava vsakega primera vzame veliko časa, saj predstavi zgodbo pacientke skozi oči vseh strokovnjakov, ki so bili vpeti v njeno obravnavo. Zato smo se na pobudo nekaterih udeležencev in vsakoletne koordinatorice primerov, Alenke Repše Fokter, ki bdi nad izborom in potekom priprav za prikaz primerov, odločili, da bomo naslednje leto primere v program umestili po koncu vsakega tematskega sklopa. Upamo, da vam bo to všeč! Priprave na 4. izobraževalni dan programa Zora so se namreč že začele, predvidoma se bomo znova srečali spomladi 2013. Do takrat pa vabimo vse sodelavce, da si na spletni strani (<http://zora.onko-i.si/>) ogledajo predavanja in gradivo iz zbornikov vseh treh dosedanjih srečanj.

Literatura:

1. <http://zora.onko-i.si/>
2. Zbornik, 3. izobraževalni dan programa Zora. Onkološki inštitut Ljubljana, 2012.
3. Zbornik, 2. izobraževalni dan programa Zora. Onkološki inštitut Ljubljana, 2011.
4. Zbornik, 1. izobraževalni dan programa Zora z mednarodno udeležbo. Onkološki inštitut Ljubljana, 2010.